

בס"ד

Donut Eating and Dreidel Playing: Why We Do What We Do

Congregation Ohr Torah

Thursday Night Live

Thursday 12/3/20

Rabbi Sarel Malitzky

Importance and value of the Chanuka Minhagim

(1) קובץ שריד ופליט (מאת ר' יהודה ברבי מאיר טולדנו דצ"ל) עמוד 7

כתב רבינו מיימון בן יוסף בחיבורו על התפלות בלשון ערבי, בפירושו על ענין חנוכה.

„אין להקל בשום מנהג ואפילו מנהג קל ויתחייב כל נכון לו עשות משתה ושמחה ומאכל לפרסם הנס (של חנוכה) שעשה השם יתברך עמנו באותם הימים. ופשט המנהג לעשות סופגנין בערבי אלספינג והם הצפחיות בדבש ובתרגום האיסקריטין, והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לברכתו. וכתב רבינו נסים במגילת סתרים¹) כי כל מנהגי האומה באלו המנהגות כמו זה. והראש בראש השנה, החלב בפורים ובמוצאי פסח, והפולים ביום הושענא רבה. ואותם המנהגות אין לנו לבזותם ומי שהנהיגם זריו ומשתדל הוא כי הם מעיקרים בעשים ולא יבזו במנהג האומה וכבר אמר הנביא ע"ה ואל תטוש תורת אמך, דת אומתך אל תעזוב. ובקבלות הגאונים ראשי ישיבות נזכרו מנהגים כמו אלה בהנהגותיהם בסיפוריהם ולא יתבזה דבר ממה שעשו הקדמונים. עד כאן לשונו (של רבינו מיימון, ומכאן זאילך לשון רבי דוד הסבעוני).

(2) ילקוט יוסף (חנוכה עמ' סה)

לתלמיד חכם או במקום ביטול תורה, והחת"ס שיחק בזה כמה רגעים בלבד, כדי להראות את החשיבות של מנהגי ישראל נגד רוח ההשכלה שנשבה בזמנו ובמקומו.

Minhag to eat milk and cheese

(3) שולחן ערוך (רמ"א) אורח חיים סימן תרע

יש אומרים שיש לאכול גבינה בחנוכה לפי שהנס נעשה בחלב שהאכילה יהודית את האויב

(4) תלמוד בבלי מסכת שבת דף כג עמוד א

אשה ודאי מדליקה, דאמר רבי יהושע בן לוי: נשים חייבות בנר חנוכה, שאף הן היו באותו הנס

(5) רש"י מסכת שבת דף כג עמוד א

שגזרו יוניים על כל בתולות הנשואות להיבעל לטפסר תחלה, ועל יד אשה נעשה הנס

6) ספר כלבו סימן מד

ונשים חייבות בנ"ח שאף הן היו באותו הנס, פירוש שהאויבים באו לאבד הכל אנשים ונשים וטף, ויש מפרשים שעל ידי אשה אירע להם הנס הגדול ההוא ושמה יהודית כמו שמפורש באגדה בת היתה ליוחנן כהן גדול והיתה יפת תואר מאד ואמר המלך יון שתשכב עמו והאכילתו תבשיל של גבינה כדי שיצמא וישתה לרוב וישתכר וישכב וירדם ויהי לה כן וישכב וירדם ותקח חרבו וחתכה ראשו ותביאהו לירושלים וכראות החיל כי מת גבורם וינוסו, ועל כן נהגו לעשות תבשיל של גבינה בחנוכה

7) ים של שלמה מסכת בבא קמא פרק ז

והר"ן כתב (שבת י' ע"א בדפי הרי"ף). שנהגו לאכול גבינה בחנוכה, והטעם הוא נמי לפירסום מצוה. לפי שאמרינן במדרש, דבתו של יוחנן האכילה לראש אויבים גבינה, ושכרתו. וחתכה את ראשו, וברחו כולם

8) ספר נטעי גבריאל (חנוכה פרק נא הערה טו)

וכן נהג מו"ר מפאפא זצ"ל שאכל גבינה בכל סעודות הערב בחנוכה. אכן הספרדים אין נוהגין בזה לאכול מאכלי חלב בחנוכה.

9) כף החיים (סימן תר"ע אות טו"ב)

ויש מפרשים דנס של יהודית היה בזמן אחר והיה על ידי חלב שהשקתה למלך וגם יין וישכב וירדם וחתכה ראשו והביאתו לירושלים ויראו כי מת גבורם וינוסו, והמעשה הזה הובא בספר חמדת ימים כמו שכתב בן איש חי פרשת וישב אות כ"ד יעו"ש, אלא שמתוך שגם נס זה נעשה עם היונים שהיו צרים לישראל עושים לו זכר בחנוכה שהיה הנס גם כן עם היונים:

Reasons for eating donuts

זכר לנס - oil- #1 Reason

10) אביו של הרמב"ם

לפרסם הנס (של חנוכה) שעשה השם יתברך עמנו באותם הימים. ופשט המנהג לעשות סופגנין בערבי אלספינג והם הצפחיות בדבש ובתרגום האיסקריטין, והוא מנהג הקדמונים משום שהם קלויים בשמן זכר לברכתו. וכתב רבינו נסים במגילת סתרים¹) כי כל מנהגי האומה באלו

Reason #2- Lament the loss of the מזבח

(11) הליכות שלמה - תורתו של הגרשו"א זצ"ל (חנוכה עמ' שיט)

וכבר אמר הנביא ע"ה ואל תטוש תורת אמך, דת אומתך אל תעזוב. עכ"ל. וברשימות כת"י כתב רבנו טעם נוסף לאכילת הסופגניות [וכמדומה שבע"פ אמר כן בשם גדול א'] כי בחנוכה בית חשמונאי טיהרו את כל המקדש ואילו את אבני המזבח ששקצום היונים לא ידעו לטהרם וגנוזם (ע"ז דף נ"ב ע"ב), והצטערו על כך, ולכן נהגו במאכלים שמברכים עליהם ברכת מעין שלש, שבה מזכירין "ועל מזבחך" משא"כ בברכת המזון שאין מוזכר בה המזבח ביחוד (ובטעמא דמלתא כתב שם רבנו בשם הרב ר' משה ליב שחור ז"ל משום דטעם פירות תלוי במזבח וכדתנן בסוף סוטה משחרב ביהמ"ק ניטל טעם הפירות.

Reason #3- Everyone can connect on חנוכה

Inside Chanukah, R' Aryeh Pinchas Strickoff (12)

Sufganiyot, doughnuts containing a hidden filling, are eaten on Chanukah because they are symbolic of the fact that on Chanukah even those Jews who are hidden, meaning those who have become so distant from Judaism that they may not even look like Jews, can become elevated (see 1.17, 3.6.2, 3.7, 3.20.5, and 3.22.2 for further insight).

(R' Yitzchok Diamond)

(13) תלמוד בבלי מסכת שבת דף כא עמוד ב

פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהן בשבת - מדליקין בהן בחנוכה, בין בחול בין בשבת

(14) שפת אמת בראשית לחנוכה

א"ז מו"ר ז"ל הגיד בשם רבותינו ז"ל. פי' הגמרא פתילות ושמנים שאין מדליקין בשבת מדליקין בחנוכה אשר אף הנפשות שאין להם עלי' בשבת יכולין לעלות בחנוכה ונפש נוטריקון נר פתילה שמן. ופתילות הפסולין שאור מסכסכת בהן. נדעך וקופץ כו'. והיינו שלא יוכל לקבל ההארה תוך עומק לבו

(15) מאור עינים בראשית פרשת מקץ

וזהו פתילות וכו' שאין מדליקין בשבת וכו' כי כמו בנר נותנין לתוכו פתילה וממלאין אותה בשמן ומדליקו כמו כן האדם הוא פתילה ושמן הוא החכמה שהשם ממלא בו ומדליקו להיות מאיר במעשיו ובעבודתו את השם והנה הפתילות הם בני אדם שאין נדלקין בשבת שהאור אין נאחז בו מחמת שהפתילות לא טובים והאור מסוכסכת בהם ואי אפשר לעלות כנ"ל ושיאחז בהם האור מדליקין בפתילות אשר לא טובים כנ"ל בחנוכה כי השם כביכול בעצמו מוריד את עצמו אל האדם ומאחז בו את האור להדליקו ולשוב ולחזור אל השם ולעובדו בהתלהבות ובשכל גדול כנ"ל וזה נעשה בכל שנה בבוא הזמן של מצות נר חנוכה

16) דברי חיים

בספר הקדוש דברי חיים בדרושי חנוכה כתב, הנה ידוע שגר חנוכה נותנין על פתח חצירו מבחוץ ובחשכת לילה, והוא מרמז למקום ששולטין שם וכו' ואך המצוה מרמז שהאור גדול כ"כ וקדושת המצוה שאפילו בין הזוהמא והחומריות המגושם מאד יכנע לבבו לפני הבורא ב"ה וב"ש וזה רמז שאפילו מי שהוא רחוק מהשם ומגושם מאד ובבור שפל ובין אנשים לא טובים ומקרים לא טובים אעפ"כ יכולין להחזיק בדביקות השם, כי לית אתר פנוי מני, ויוכל למצוא בכל מקום כבוד השם וכו', ולפענ"ד שלפי מש"כ שגר חנוכה הוא לרמז לקרב רחוקים מאד

ג"כ לקדושה, וא"כ יש בחנוכה מקום לשוב אפילו על אותן עבירות שאין להם תשובה ח"ו כגון מוציא ז"ל, כי הטעם שאין מועיל תשובה לחטא זה הוא מחמת שקלקל דעתו ומזוהם מאד ולכן באמת בקושי גדול מהני תשובה, ויש דברים מסוגלים לזה כמבואר בסה"ק, אך בחנוכה שאז מתפשט האור למרחוק ואז אפילו לאיש כזה מהני ל"י תשובה בקל, וע"ד משל המלך כשישב בעיר משכנו לא יוכלו פחותי הערך ובפרט המעונשים על פי דת המלך לבא לפני המלך להתחנן לו כי המה מתועבים להיכנס בהיכל המלך אולם בשעה שהמלך נוסע ע"פ המדנה ודרכו לבקר בתי

Halachik issues regarding the jelly donut on Shabbos

אפייה וצלי אחר בישול

17) הליכות שלמה שם

יא. מותר להניח בשבת סופגניות יג על מיחם שע"ג האש יד, אף אם יש בתוכן מרקחת (ריבה) לחה טו 23.

ג. שהן מצלק המטוגן צריצוי שמן כ"ל, ודינן לענין שבת כמצושלין, לפי שאין חילוק בין בישול במים לבישול בשמן²⁴. יד. ואף אם יגיעו לחום שהיד קולדת זו שרי, ואף שדינן כמצושלין אין לחוש בכך משום כלי ואפייה אחר בישול, כי החימום אינו משנה את טעמן ולכן לא חשיב ככלי אחר בישול²⁵.

בישול אחר בישול בדבר לח

18) הליכות שלמה

טו. ואין לחוש בזה לבישול אחר בישול לגבי המרקחת, דימתכן ש"לח" האמור לענין

שבת שיש בו בישול אחר בישול אם נכטון, היינו דוקא כמו מים יין וחלב שהם משקיין גמורים, ולא כדברים הנאכלים אע"פ שהם

לחם ונוזליים קלם, שהרי צרוז הדברים היבשים המצושלים יש ג"כ קלם לחות ואעפ"כ חשיבי לענין זה כבישים, וז"ע, ולכן עכ"פ צנ"ד שהמרקחת מכונסת בתוך חבשיל יבש, והחבשיל הוא הרוב, יש לסמוך גם על דעת הסוברים²⁶ דרוזו יבש סגי, ושפיר שרי²⁷.

19) אוצר כל מנהגי ישורון

הילדים משחקים בחנוכה כמשחק נְלַגְלָן (וריידיל)

הטעם כי גזרו שלא ללמוד תורה כמו שאנו אומרים בעל הניסים „להשכיחם תורתך“ וכזמן שהוא למדו כלם בעל פה ובאגודה אחת למען יזכירו איש את אחיו פן שכח דבר והיתה הגזירה שלא יתאספו במקום אחד אגודות אגודות, מצאו חכמים בעת הגזירה עצה נפלאה בזו שעשו משחק הדריידיל להראות את אויביהם אם ימצאו, ששחקו במשחק הגלגלן ולא למדו, ובהמצאה כזאת יכלו ללמוד וללמד, לכן נשאר לנו המשחק לזכר הנס, שבעבורו לא שכחו תורת ד' שעמדה לאבותינו ולנו (בשם הרב בעהמ"ח ס' עבודת עבר וס' תפארת צבי ומביאו הרב זיוו.)

Reason #2- Aren't we all being constantly spun around?

20) ספר ומתוק האור

ואָכוּ, נִתָּן לְלַמֵּד גַּם מִן הַמְשַׁחֵק הַפְּשוּט שֶׁל הַסְּבִיבֹן לְקַח חֵשׁוֹב:
אם נניח את הסביבון, מבלי לסובב אותו - הוא לא יוכל לעמוד, שפן רק מכחו של המסובב הוא עומד, וְכֵן הָאָדָם: כְּשֶׁהוּא לְבָדוּ הוּא אֵינוֹ יָכוֹל לְפַעַל מְאוּמָה, וְרַק מְסוּבָב הַסְּבִיבֹת נוֹתֵן בּוֹ כֹּחַ לְעֵמֶד, לְהִיּוֹת וְלַפְעֹל.

Reason #3- Let's bring Moshiach

21) בני יששכר כסלו מאמר ב' אות כה

וְכִזָּה תִּבְיֵן מְנַהֵג אֲבוֹתֵינוּ תוֹרָה הוּא אֲשֶׁר הִמְנִיחַ בִּימֵי חֲנוּכָה (אֲשֶׁר הוּא חֲנוּךְ לְגַאֲלָה הָעֵתִידָה בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ וְכִמוֹ שֶׁכְּתַבְתִּי לְךָ כְּמָה פְּעָמִים) מְשַׁחֲקִין הַנְּעָרִים בְּחִתִּיכַת עֵץ מְרַבֶּעַת וְעֲלִיו כְּאַרְבַּע קְצוֹתָיו חֲקוּקִין אוֹתֵיחַ גִּשְׁנִיָּה בְּפִרְוֵד אוֹת אֶחָד לְכָל רוּחַ, וְהָעֵץ הַזֶּה מִתְגַּלְגֵּל עַל נִקְדַּת קֹטֵב מְרֻכָּז הָאִמְצָעִי, לְהוֹרֹת שֶׁהַמְּלָכִיּוֹת הַלְלוּ הַמְּרֻמְזִין בְּתַבְכַּת גִּשְׁנִיָּה פְּנִ"ל הַמְּנַגְדִּים בְּפִרְוֵדָם בְּקְצוּוֹת, הִנֵּה כֻּלָּם סוֹבְבִים עַל הַמְּרֻכָּז נִקְדַּת הָאִמְצָעִית יִשְׂרָאֵל הַמְּאַחֲדִים הַקְּצוּוֹת, עַל כֵּן הַקְּצוּוֹת סוֹבְבִים עַל הַמְּרֻכָּז וְכֻלָּם יִתְבַּטְּלוּ עַל הַמְּרֻכָּז וְאִז יִהְיֶה אֵל עֲמִים שְׁפָה בְּרוּרָה יִחַד לְקַרְא כֻּלָּם בְּשֵׁם הוִי"ה, וְאִז תִּתְבַּטֵּל לְגִמְרֵי זִהְמַת נְח"ש בְּגִימְטְרִיָּא גִשְׁנִיָּה, אִז הוִי"ה מִל"ךְ הוִי"ה מְל"ךְ הוִי"ה יִמְל"ךְ (בְּגִימְטְרִיָּא כְּנ"ל), וְזֶה יִהְיֶה כְּבִיאַת מְשִׁיחַ (בְּגִימְטְרִיָּא כְּנ"ל) צְדָקְנוּ בְּמַהֲרָה בִּימֵינוּ אָמֵן. וְהִנֵּה הַמְּנַהֵג הַזֶּה

	גשנה
ה' מלך ה' מלך ה' ימלך ה' = הויה	ג- 3
	ש-300
	ז- 50
ה-26 יהו-ה	ה- 5
מ-40	
ל- 30	גשנה=358
ך- 20	
	נחש
ה-26 יהו-ה	ז- 50
מ-40	ח-8
ל- 30	ש- 300
ך- 20	
	נחש=358
ה-26 יהו-ה	
י-10	משיח
מ- 40	מ-40
ל- 30	ש- 300
ך-20	י- 10
	ח- 8
ה (הויה) מלך ה מלך ה	משיח=358
ימלך ה = 358	

22) ספר קרבן עני

לא שייך זה. עוד י"ל עפ"י מה ששמעתי בשם
הנדיק המפורסם מוה"ל נצי אלימלך שפירא
הטעם דצחנוכה נוהגים לעשות לעשרים עגול
שקורין דריידל ואוחזין מלמעלה ומגלגלין
וצפורים נוהגין לעשות לעשרים גראגערס
להכות את המן (וצסידור ר' יעקב עמדין
מביא רמז ע"ז וה"י א"ס בן הכות הרשע
וה"י"ה א"ס ב"ן ס"ת המ"ן) ואוחזין העץ
מלמעלה ומגלגלין ואמר הטעם דצחנוכה
לא ה"י התעוררת דלתתא רק מלעילא כי
לא עשו תשיבה כהוגן רק הש"י צרוב רחמיו
ריחם עליהם לכן מגלגלין העגול מלמעלה
להורות על התעוררות דלעילא לא כן צפורים
שה"י ציניהם מרדכי ואסתר ואנשי כה"ג
וגזרו תענית שק ואפר ילע לרצים וכוה
התעוררת דלתתא לכן מגלגלין העץ מלמעלה

23) נוסח על הניסים של חנוכה

בימי מתתיהו בן יוחנן כהן גדול חשמונאי ובניו כשעמדה מלכות יון הרשעה על עמך ישראל להשכיחם
תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך ואתה ברחמיך הרבים עמדת להם בעת צרתם, רבת את ריבם, דנת את
דינם, נקמת את נקמתם, מסרת גבורים ביד חלשים ורבים ביד מעטים וטמאים ביד טהורים ורשעים ביד
צדיקים וזדים ביד עוסקי תורתך ולך עשית שם גדול וקדוש בעולמך...

24) נוסח ברכת הרב את ריבנו לאחר מקרא מגילת אסתר

ברוך אתה יי אלהינו מלך העולם, הרב את ריבנו, והדן את דיננו, והנוקם את נקמתנו, והמשלם גמול
לקל אויבי נפשנו, והנפרע לנו מצרינו. ברוך אתה יי, הנפרע לעמו ישראל מכל צריהם, האל המושיע

25) ספר אזור אליהו

אבן יש ליטב דברי סלבוש על דרך אחר ומקודם
נאמר לפרש החילוק מהנוסחא שכאן בעל הנסים
של חנוכה נאמר רבת את ריבם דנת את דינם נקמת
את נקמתם ובהכרעה שאחר קריאת המגילה נאמר הרב
את ריבנו הדן את דיננו והנוקם את נקמתנו ונראה
דטעם הדבר צפורים ה"י הנוס ע"י תפלת ישראל כמ"ש
במגילה ותלמו עלי ואל תאכלו ואל תשתו שלשת ימים
גם נאמר בכל מקום אשר דבר המלך ודחו מניע חבל
גדול ליהודים ולום וככי ומססד שק ואפר יולע לריבם
הרי שה"י הכל ע"י התעוררות דלתתא לכך שייך לומר
הרב את ריבנו דתחילת הריבה ה"י מישראל שניקש
מהשי"ת שיעזור להם לכך שייך לומר הרב את ריבנו
חבל נצי חנוכה לא מלינו שום אחרותא דלתתא כלל
רק הקב"ה בעלמו נתן כלל הגבורים שלחמו בהיונים
ונלחום לכך נאמר רבת את ריבם שהקב"ה עשה מסלמו
הריב עם השונא דהיינו אותה ריבה מה שה"י ישראל
לריבם לעשות ה"י הקב"ה עושה מעלמו:

26 ספר מנהג ישראל תורה

והרשע שאינו גמור נקרא "רשע" שיש בו עדיין אום השי"ן שמורה על נינוך קדושה שבו, ומעתה האום הג' מורה על לדיק הגמור וע"כ אום ג' מורה לדיק שקורין "גאנץ" שהוא שלם בקדושה ומשתכר הכל, ואום ה' מורה על לדיק שאינו גמור כי כל דבר שבקדושה הוא עשרה ואום ה' הוא החצי והיינו מחלטה זכאי ומחלטה חייב, ואום ש' מורה על החוטא שאינו רע גמור שיש בו אום ש', ע"כ יש לו עוד תקנה שיכול לזכות ע"י שיחגלגל עוד הפעם, וע"כ מגלגל בהדרידעל עוד הפעם אולי יכול להרויח, והאחרון הוא הגרוע, הרשע הגמור שאין לו עוד תקנה, והוא אום נ' שקורין "נישט".

שוב מלאחי בספה"ק שכתבו טעמים ורמזים גם על אופן המשחק, דאם יפול על אום ג' נוטלין הכל, ואם יפול על אום ה' חצי וגו' כנהוג, (ע"ן ספה"ק מאיר עיני חכמים שער י"ח פ"ב ד"ה ופ"ז אמרתי, ס' בן צימי פרשת מקץ לחנוכה, ס' אבני המקום אבן שהם אום ק"ב, ובדרשות לחם שלמה לחנוכה שנת תש"ד), ואעתיק בקיטור דברי הדרשות לחם שלמה שמבאר המנהג בדרך מוסר, ותו"ד דתכלית השחוק הזה הוא להראות ולהבחין שהעיקר להיות עובד ה' בכל לב, ומוכיר אותנו להרהר בתשובה על חטאותינו, והד' אותיות נ"ג'ה"ש' רומזים על הד' כמות בני אדם שיש ציינו, לדיק גמור שאין בו שום פקולת, לדיק שאינו גמור מחלטה זכאי ומחלטה חייב, רשע שאינו גמור שיש לו תקנה, רשע גמור שנכרת משורש הקדושה ר"ל, דהנה מבואר בספה"ק דהחילוק בין רשע גמור לרשע שאינו גמור, דהרשע הגמור נקרא "רע" ואין בו ש'.

Should we be playing?

27 ילקוט יוסף חנוכה

וכפי הנראה לא נהגו בזה כ"כ בקהילות קודש הספרדים. ופשוט שדברים אלו לא נאמרו לתלמיד חכם או במקום ביטול תורה, והחת"ס שיחק בזה כמה רגעים בלבד, כדי להראות את החשיבות של מנהגי ישראל נגד רוח ההשכלה שנשבה בזמנו ובמקומו.

28 נטעי גבריאל פרק נ"א

ובמה גדולי ישראל נהגו לשחק בעצמם בדריידל (ב).

(ב) לכו המקורות באות א' מצינו עוד גדולים שנהגו כן באלף כתב אות שצ"ג שהח"ס קיים מנהגו של ישראל ששיחק באחד מלילות חנוכה בטרענדל של כסף שהיה לו, וכ"כ בן ביתי לחנוכה, וכן ראיתי כמה פעמים אצל אאמו"ר זלה"ה בימי נעוריו שיום אחד מימי חנוכה הי' משחק בדריידל עם התלמידים שלו, (אבל אח"כ לא התנהג בזה כלל, ולא שמעתי מעולם כוונתו בזה), וכן שמעתי מאיש אשר שהרב הצדיק רבי מאיר מפרימישלאן הי' ג"כ שוחק עם בניו ועם תלמידיו בימי חנוכה בדריידל עכ"ל. וכן נוהג נכדו הרה"ק רבי אליעזר זאב מקרעטשניף, הגה"ק משינאווא, נכדו הרה"ק מקאלשיץ, בעל עטרת ישועה מדזיקוב, וכן הגה"ק מקאסאן וקאליב נהגו במשך ימי חנוכה לשחק איזה פעמים עם הדריידל לקיים המנהג.